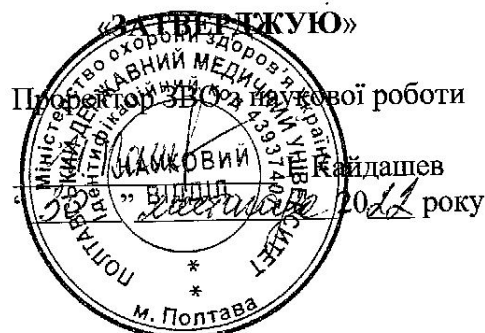

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра інфекційних хвороб з епідеміологією

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КЛІНІЧНА ЕПІДЕМІОЛОГІЯ
(назва навчальної дисципліни)

для здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, які навчаються за освітньо-науковими програмами «Медицина», «Стоматологія», «Педіатрія», «Громадське здоров'я», «Біологія»

Галузі знань: **22 – Охорона здоров'я, 09 - Біологія**
(шифр і назва напрямку підготовки)

Спеціальності: **222 – Медицина, 221 – Стоматологія, 228 – Педіатрія, 229 – Громадське здоров'я, 091 – Біологія**
(шифр і назва спеціальності)

Робоча програма навчальної дисципліни «Клінічна епідеміологія» для здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, які навчаються за освітньо-науковими програмами «Медицина», «Стоматологія», «Педіатрія», «Громадське здоров'я», «Біологія».

„04” 11 20 р. – 13 с.

Розробники: д.мед.н., доцент, завідувач кафедри інфекційних хвороб з епідеміологією Т.І. Коваль, к.мед.н., доцент, доцент кафедри інфекційних хвороб з епідеміологією В.А. Боднар

Робоча програма схвалена на засіданні кафедри інфекційних хвороб з епідеміологією

Протокол № 6 від “ 04 ” листопада 2022 р.

Завідувач кафедри

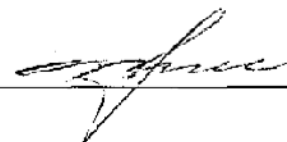

Т.І.Коваль
(підпис) (ініціали та прізвище)

“ 04 ” листопада 2022 р.

Робоча програма затверджена на засіданні Вченої ради ПДМУ

Протокол № 3 від “ 30 ” листопада 2022 р.

Секретар Вченої ради

В. Л. Філатова
(ініціали та прізвище)

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Клінічна епідеміологія» є складовою освітньо-наукових програм підготовки фахівців за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти з галузей *знань* 22 — Охорона здоров'я, 09 — Біологія, *спеціальностей* 222 — Медицина, 221 — Стоматологія, 228 — Педіатрія, 229 — Громадське здоров'я, 091 — Біологія

Дисципліна є вибірковою.

Викладається у 1 семестрі 1 року навчання в аспірантурі в обсязі – 60 год (1 кредит ECTS) зокрема: лекції – 10 год., практичні – 10 год., самостійна робота – 40 год. У курсі передбачено 1 модуль.

Завершується дисципліна – заліком.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни «Клінічна епідеміологія» є формування системи базових знань та практичних навичок щодо аналізу поширеності, прогнозування виникнення та перебігу захворювань, можливості розвитку ускладнень у конкретного індивідуума на основі узагальнення даних клінічної картини в аналогічних випадках з урахуванням об'єктивних результатів лабораторних та інструментальних досліджень відповідно до принципів доказової медицини; поряд із цим метою викладання навчальної дисципліни є формування вміння інтерпретувати результати багатоцентрових клінічних досліджень з визначення об'єктивності різних методів лікування та побічної дії препаратів

Основними завданнями вивчення дисципліни «Клінічна епідеміологія» є:

- розкриття та з'ясування основ клінічної епідеміології як медичної науки
- застосування методів аналізу даних для вивчення причин, умов виникнення, поширення та прогнозування хвороб та інших станів серед людей
- застосування принципів проведення клінічних досліджень для отримання достовірних даних і критичної оцінки результатів з метою вдосконалення медичної практики

Структура курсу

В результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен **знати:**

- нормативні документи України в галузі епідеміології ;
- облікову та звітну документацію МОЗ України;
- роль клінічної епідеміології в розвитку доказової медицини;
- цілі застосування клінічної епідеміології під час проведення клінічних досліджень;
- аналітичні та експериментальні епідеміологічні дослідження;
- поняття популяції та вибірки, систематичної та випадкової помилки;
- загальні правила проведення клінічних досліджень за участю людей;
- принципи організації та проведення рандомізованих клінічних досліджень;
- принципи застосування в практичній діяльності результатів клінічних досліджень.
- основні принципи організації наукового дослідження;
- форми і методи статистичного аналізу;
- правила оформлення і редагування рукопису до друку;
- основні вимоги до оформлення дизайну дослідження, журнальної статті, ілюстративного матеріалу;

- принципи складання мультимедіа презентації виступу в формі наукової доповіді і за освітньою програмою (лекція, семінар).

вміти:

- демонструвати вміння введення облікової та звітної документації;
- проводити та інтерпретувати різні види епідеміологічних досліджень;
- проводити відбір пацієнтів для клінічного дослідження, організувати набір репрезентативної вибірки;
- організувати та проводити рандомізоване клінічне дослідження;
- вміти проводити наукові дослідження згідно гіпотези;
- застосовувати принципи доказової медицини у прийнятті діагностичних та терапевтичних рішень різних захворюваннях,

Місце дисципліни (в структурно-логічній схемі підготовки фахівців відповідного напрямку). Навчальна дисципліна «Клінічна епідеміологія» є складовою освітньо-наукової програми підготовки фахівців третього освітньо-наукового рівня, є базовою для засвоєння знань і вмінь зі спеціальних дисциплін у системі підготовки третього освітньо-кваліфікаційного рівня, та є важливою складовою охорони здоров'я та реалізації соціальних пріоритетів держави.

Розподіл змісту освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії за циклами наведено нижче.

Дисципліни підготовки в аспірантурі:

I. Цикл оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями:

1. Історія та філософія науки;
2. Біоетика;
3. Біоінформатика;
4. Психологія спілкування;
5. Психологія та педагогіка вищої школи;
6. Теорія пізнання у біомедицині;

II. Іноземна мова:

1. Англійська мова (прогресивний рівень);
2. Курс англійської / німецької мови наукового спілкування.

III. Цикл набуття універсальних навичок дослідника:

1. Методологія наукового і патентного пошуку;
2. Медична статистика;
3. Клінічна імунологія;
4. Клінічна епідеміологія;
5. Молекулярна біологія;
6. Курс академічної доброчесності.

IV. Спеціальність:

1. трансляційна медицина / Інтегративна стоматологія / Інтегративна педіатрія / Інтегративна біологія / Громадське здоров'я;
2. Спецпредмет).

Вивчення дисципліни повинно забезпечити якісну підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

Міждисциплінарні зв'язки: програма базується на вивченні аспірантами відповідних розділів фундаментальних дисциплін – медичної біології, мікробіології, вірусології та імунології, інфекційних хвороб, біостатистики, соціальної медицини й інтегрується з цими дисциплінами.

Контроль знань і розподіл балів, які отримують аспіранти.

Контроль здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Обов'язковим для іспиту/заліку є відпрацювання пропущених тем та незадовільних оцінок.

Для аспірантів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум – 59 балів* для одержання іспиту/заліку обов'язково (*слід зазначити умови, які висуває лектор*).

Оцінювання за формами контролю:

	Модуль I	
	ЗМ1	ЗМ2
ПМК I	<i>Min. – 20 балів, Max. – 30 балів</i>	<i>Min. – 20 балів, Max. – 30 балів</i>
Іспит	<i>Min. – 20 балів, Max. – 40 балів</i>	

Для аспірантів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум – 40 балів* для одержання іспиту обов'язково *перескладання ПМК I та МПК II*.

При цьому, кількість балів:

- **1-34** відповідає оцінці «незадовільно» з обов'язковим повторним вивченням дисципліни;
- **35-59** відповідає оцінці «незадовільно» з можливістю повторного складання;
- **60-64** відповідає оцінці «задовільно» («достатньо»);
- **65-74** відповідає оцінці «задовільно»;
- **75 - 84** відповідає оцінці «добре»;
- **85 - 89** відповідає оцінці «добре» («дуже добре»);
- **90 - 100** відповідає оцінці «відмінно».

Шкала відповідності:

За 100 – бальною шкалою	За шкалою закладу	
90 – 100	5	відмінно
85 – 89	4	добре
75 – 84		
65 – 74	3	задовільно
60 – 64		
35 – 59	2	не задовільно
1 – 34		

Компетентності, формуванню яких сприяє дисципліна (ОК)

Дисципліна забезпечує набуття здобувачами наступних компетентностей компетентностей:

загальних:

ЗК1 - спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики;

ЗК6 - демонстрація значної авторитетності, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічна та професійна добросовісність, послідовна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності;

фахових:

ФК9 - знати: - фактори природженого та набутого імунітету, - зміни показників імунного статусу з урахуванням віку хворого, стану здоров'я та пори року, - особливості розвитку противірусного, протибактеріального, протигрибкового імунного захисту, - етіологічні та патогенетичні фактори вроджених та набутих імунодефіцитних станів, аутоімунної патології, - особливості формування алергічних та atopічних станів, - основні методи імунологічного дослідження для визначення кількісних та якісних показників імунітету, - принципи інтерпретації даних лейкограми та імунограми, імуноферментного аналізу, імуноблоттінгу, ПЛР з урахуванням клінічних даних, стадії імунної відповіді, імунологічного анамнезу, - основні принципи використання імунотерапії та імунопрофілактики, лікування алергологічної патології, - основи чинного законодавства про охорону здоров'я; - основні

принципи організації наукового дослідження; - форми і методи статистичного аналізу; - екстраполяції даних, отриманих *in vivo* і *in vitro*; - правила оформлення і редагування рукопису до друку; - основні вимоги до оформлення дизайну дослідження, журнальної статті, ілюстративного матеріалу; - принципи складання мультимедіа презентації виступу в формі наукової доповіді і за освітньою програмою (лекція, семінар); - морально-деонтологічні принципи медичного фахівця та принципи фахової субординації. вміти: - проводити опитування та лабораторне та/або інструментальне обстеження пацієнтів із імунними порушеннями та алергологічною патологією відповідно до скарг пацієнта та історії хвороби, - оцінювати стан функціонування імунної системи за даними лабораторного дослідження, - застосовувати адекватні діагностичні методи у пацієнтів із імунодефіцитними станами та імунозалежними захворюваннями, проводити диференційну діагностику, - виконувати імунологічні методи дослідження, - застосовувати принципи доказової медицини у прийнятті діагностичних та терапевтичних рішень при імунозалежних та алергологічних захворюваннях, - обґрунтовувати використання методів імунокорегуючої терапії, специфічної імунотерапії та імунопрофілактики, - проводити невідкладну допомогу при гострих алергічних станах, - показати основне розуміння етичних принципів та їх застосування у лікуванні пацієнтів, - провести статистичний аналіз, скласти таблиці, графіки, - оформити рукопис статті в друк, - складати бібліографічні списки, - читати, перекладати спеціальну літературу на іноземних мовах, - користуватися базами даних та пошуковими системами.

Програмні результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна

Дисципліна забезпечує набуття здобувачами наступних програмних результатів навчання:

ПРН 4. Самостійно і критично проводити аналіз і синтез наукових даних. Розробляти дизайн та план наукового дослідження, використовуючи відповідні методи дослідження в галузі медицини.

ПРН 5. Виконувати та вдосконалювати сучасні методики дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності. Винаходити нові способи діагностики, лікування та профілактики захворювань людини.

ПРН 6. Використовувати результати наукових досліджень в медичній практиці, освітньому процесі та суспільстві. Інтерпретувати можливості та обмеження наукового дослідження, його роль в розвитку системи наукових знань і суспільства в цілому.

ПРН 7. Представляти результати наукових досліджень в усній і письмовій формах у науковому співтоваристві і суспільстві в цілому, відповідно до національних та

міжнародних стандартів. Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди.

ПРН 8. Управляти роботою колективу студентів, колег, міждисциплінарної команди. Організувати навчання учасників освітнього процесу при виконанні наукової та освітньої діяльності та впливати на їх соціальний розвиток.

ПРН 9. Оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення.

Відповідність Національній рамці кваліфікацій

Знання:

- концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності;

Уміння/навички:

- спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики;

- започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтового наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності;

критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей

Комунікація:

- вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому;

- використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях;

Відповідальність і автономія:

- демонстрація значної авторитетності, інноваційності, високий ступінь самостійності, академічна та професійна доброчесність, постійна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності;

- здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

КЛІНІЧНА ЕПІДЕМІОЛОГІЯ

Змістовий модуль 1 ОСНОВИ КЛІНІЧНОЇ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ

Тема 1 Клінічна епідеміологія як наука. Основні принципи і методологія, як основа доказової медицини

Основні положення клінічної епідеміології, зв'язок між клінічною медициною і епідеміологією. Методи клінічного спостереження і аналізу даних для прийняття рішень. Роль клінічної епідеміології в розвитку доказової медицини. Висхідні клінічні явища (смерть, захворювання, дискомфорт, інвалідизація, незадоволення), як основні об'єкти вивчення клінічної епідеміології. Кількісний підхід до прогнозування клінічних висхідів. Поняття про популяцію та вибірку. Застосування клінічної епідеміології під час проведення клінічних досліджень як основа розвитку доказової медицини. Методи клінічного спостереження і аналізу даних для забезпечення прийняття правильних та адекватних рішень у лікуванні хворих з урахуванням економічного забезпечення. Впровадження принципів науково обґрунтованої медичної практики в практичну діяльність.

Тема 2 Епідеміологічний метод дослідження

Оцінка проблем на основі аналізу структури та рівня захворюваності по групах та нозологічних формам захворювань. Епідеміологічна діагностика. Оперативний епідеміологічний аналіз. Ретроспективний епідеміологічний аналіз. Вивчення проявів річної та багаторічної динаміки захворюваності. Прогнозування проявів епідемічного процесу. Аналіз захворюваності по групах, колективах, територіях. Аналітичні та експериментальні епідеміологічні дослідження. Підходи до створення вибірки з популяції пацієнтів.

Тема 3 Дизайн епідеміологічних досліджень

Мета та задачі аналітичних епідеміологічних прийомів дослідження. Суспільні та вибіркові дослідження. Репрезентативність вибірки. Сутність та методика проведення аналітичного дослідження «випадок-контроль» та когортного аналітичного дослідження. Безпосередній та відносні ризики захворювання. Епідеміологічний експеримент. Скринінгові обстеження населення. Методи математичного моделювання в епідеміології. Систематична помилка як основний фактор ризику в клінічних дослідженнях. Випадкова помилка. Достовірність і узагальнення під час проведення епідеміологічних досліджень

Змістовий модуль 2 ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ КЛІНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 4 Загальні принципи організації клінічних досліджень

Контрольовані експериментальні дослідження для випробовування лікарських засобів, оцінки їх ефективності та безпеки. Загальні правила проведення клінічних досліджень за участю людей.

Тема 5 Рандомізовані контрольовані дослідження.

Принцип організації та проведення рандомізованих клінічних досліджень. Поняття рандомізації. Формування груп методом рандомізації. Переваги та недоліки рандомізованих клінічних досліджень. Формування вибірки. Варіанти моделей рандомізованих контрольованих досліджень (паралельні, перехресні, парні, послідовні, факторні). Лікування плацебо. Оцінка ефективності лікарських засобів при проведенні рандомізованих клінічних досліджень.

Тема 6 Використання результатів клінічних досліджень в практичній діяльності

Клінічні рекомендації. Протоколи діагностики та лікування. Підготовка інформаційних продуктів на принципах доказової медицини для практичних лікарів у вигляді клінічних рекомендацій, систематичних оглядів, літературних дайджестів з найактуальніших проблем охорони здоров'я. Застосування в практичній діяльності результатів клінічних досліджень.

Тема 7 Залік

Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекції	практ. заняття	самоств. робота
Модуль «Клінічна епідеміологія»				
Змістовий модуль 1. Основи клінічної епідеміології				
Тема 1. Клінічна епідеміологія як наука. Основні принципи і методологія, як основа доказової медицини	9	2	1	6
Тема 2. Епідеміологічний метод дослідження	9	2	1	6
Тема 3. Дизайн епідеміологічних досліджень	10	2	2	6
Разом за змістовим модулем 1	28	6	4	18
Змістовий модуль 2. Принципи організації клінічних досліджень				
Тема 4. Загальні принципи організації клінічних досліджень	10	2	2	6
Тема 5. Рандомізовані контрольовані дослідження	9	2	1	6
Тема 6. Використання результатів клінічних досліджень в практичній діяльності	11		1	10
Разом за змістовим модулем 2	30	4	4	22
Залік	2		2	
Усього годин	60	10	10	40

ОРИЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛКУ

1. Основні принципи і методологія, як основа доказової медицини
2. Основні положення клінічної епідеміології, зв'язок між клінічною медициною і епідеміологією.
3. Методи клінічного спостереження і аналізу даних для прийняття рішень. Роль клінічної епідеміології в розвитку доказової медицини. Поняття про популяцію та вибірку.
4. Застосування клінічної епідеміології під час проведення клінічних досліджень як основа розвитку доказової медицини.
5. Методи клінічного спостереження і аналізу даних для забезпечення прийняття правильних та адекватних рішень у лікуванні хворих з урахуванням економічного забезпечення.
6. Впровадження принципів науково обгрунтованої медичної практики в практичну діяльність.
7. Епідеміологічна діагностика. Оперативний епідеміологічний аналіз. Ретроспективний епідеміологічний аналіз.
8. Вивчення проявів річної та багаторічної динаміки захворюваності. Прогнозування проявів епідемічного процесу. Аналіз захворюваності по групах, колективах, територіях.
9. Аналітичні та експериментальні епідеміологічні дослідження. Підходи до створення вибірки з популяції пацієнтів.
10. Мета та задачі аналітичних епідеміологічних прийомів дослідження. Репрезентативність вибірки.
11. Сутність та методика проведення аналітичного дослідження «випадок-контроль» та когортного аналітичного дослідження.
12. Епідеміологічний експеримент. Скринінгові обстеження населення.
13. Методи математичного моделювання в епідеміології. Систематична помилка як основний фактор ризику в клінічних дослідженнях.
14. Достовірність і узагальнення під час проведення епідеміологічних досліджень
15. Контрольовані експериментальні дослідження для випробовування лікарських засобів, оцінки їх ефективності та безпеки.
16. Загальні правила проведення клінічних досліджень за участю людей.
17. Організація та проведення рандомізованих клінічних досліджень.
18. Поняття рандомізації.
19. Формування груп методом рандомізації.
20. Переваги та недоліки рандомізованих клінічних досліджень.
21. Формування вибірки.
22. Варіанти моделей рандомізованих контрольованих досліджень (паралельні, перехресні, парні, послідовні, факторні).
23. Лікування плацебо.
24. Оцінка ефективності лікарських засобів при проведенні рандомізованих клінічних досліджень.
25. Клінічні рекомендації. Протоколи діагностики та лікування.
26. Підготовка інформаційних продуктів на принципах доказової медицини для практичних лікарів у вигляді клінічних рекомендацій, систематичних оглядів, літературних дайджестів з найактуальніших проблем охорони здоров'я.
27. Застосування в практичній діяльності результатів клінічних досліджень.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ЗАЛКУ

1. Визначення прогнозу рівня захворюваності на наступний рік за лінією тенденції багаторічної динаміки захворюваності.
2. Визначення рівня інфікованості населення за даними вибіркового лабораторних досліджень та його епідеміологічна оцінка.
3. Визначення коефіцієнта епідеміологічної ефективності щеплень та його оцінка.
4. Обґрунтування переліку протиепідемічних заходів в осередках інфекційних захворювань.
5. Створення стовпчикових діаграм для наочного вираження епідеміологічних даних та визначення груп та чинників ризику захворюваності.
6. Визначення коефіцієнту сезонності річної динаміки захворюваності на діаграмі розподілу захворюваності по місяцях року та його оцінка.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Москаленко В. Ф. Концептуальні підходи до формування сучасної профілактичної стратегії в охороні здоров'я: від профілактики медичної до профілактики соціальної / В. Ф. Москаленко. - К.: ВД «АВІЦЕНА», 2009. - 240 с.
2. Децик ОЗ, Кольцова НІ, Стовбан ІВ, Золотарьова ЖМ, Ціхонь ЗО, Федорків НБ., Ковальчук РС. Вибрані лекції з громадського здоров'я. Навчальний посібник. Івано-Франківськ; 2019. 273 с.
3. Москаленко В. Ф. Методологія доказової медицини : підручник / В. Ф. Москаленко, І. Є. Булах, О. Г. Пузанова. — К. : ВСВ «Медицина», 2014. — 200 с.

Допоміжна

1. Аналіз результатів медичних досліджень у пакеті EZR (R-statistics): для магістрів, інтернів, клінічних ординаторів та аспірантів галузі знань «Охорона здоров'я» / Гур'янов ВГ, Лях ЮЄ, Парій ВД, Короткий ОВ, Чалий ОВ; Нац. мед. ун-т ім. ОО Богомольця. – Київ : Вістка, 2018. 206 с.
2. Біостатистика / Під ред. Москаленка ВФ – К.: Книга плюс, 2009. 184 с.
3. Герасимов АН. Медицинская статистика: учебное пособие. – М.: ООО Медицинское информационное агентство, 2007. 480 с.
4. Громадське здоров'я: підручник для студентів вищих медичних навч. Закладів / Москаленко ВФ, Гульчій ОП, Грузева ТС [та ін.]. – Вид. 3 – Вінниця: «Нова книга», 2013. 560 с. Пузанова О. Г. Інформаційне забезпечення доказової охорони здоров'я. Частина I. / О. Г. Пузанова, Т. С. Грузева // Доказ. мед. – 2014. – № 4 (16). – С. 23-33.
5. Чернобровий В. М. Здоров'я, передхвороба, хвороба : медико-соціальні аспекти та оцінка. Фактори ризику. Превентивна медицина : посібник для студентів-випускників, лікарів-інтернів, лікарів загальної практики – сімейної медицини / В. М. Чернобровий, С. Г. Мелашенко, Т. М. Ткачук. – Вінниця : Планер, 2013. – 80 с.
6. Чернобровий В.М. Загальна практика – сімейна медицина : основи інформатики, доказова медицина, скринінг-діагностика, диспансеризація, телемедицина : посібник для студентів-випускників, лікарів-інтернів, лікарів загальної практики-сімейної медицини. – Вінниця : ТОВ «Видавництво-друкарня ДІЛО», 2011. – 84 с.
7. Gokhale, K.M., Chandan, J.S., Toulis, K. *et al.* Data extraction for epidemiological research (DExtER): a novel tool for automated clinical epidemiology studies. *Eur J Epidemiol* **36**: 165–178 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10654-020-00677-6>

8. Clinical Epidemiology Knowledge Retention in Accelerated Teaching and Learning
Quinten Carfagnini, Madelyn Law, Michelle Zahradnik *International Journal of Epidemiology*,
Volume 50, Issue Supplement_1, September 2021,
dyab168.109, <https://doi.org/10.1093/ije/dyab168.109>

Електронні ресурси

1. **ACP Journal Club. The Best New Evidence For Patient Care** – <http://annals.org/aim/journal-club> – Узагальнення кращих нових доказів з внутрішніх хвороб
2. **American College of Physicians (ACP). Internal Medicine. Doctors for Adults** – <https://www.acponline.org/> – Національна організація лікарів-терапевтів, які спеціалізуються на профілактиці, виявленні та лікуванні захворювань у дорослих
3. **Australian National Health and Medical Research Council** – <http://www.health.gov.au/> – Бібліотека клінічних рекомендацій Національної Австралійської Ради з досліджень в області охорони здоров'я
4. **Best Evidence** – <http://www.bestevidence.com/> – Реферативна і повнотекстова БД з медицини
5. **British Medical Journal** – <http://www.bmj.com/specialties/evidence-based-practice> – Британський Медичний Журнал
6. **Canadian Medical Association** – <http://www.cma.ca/> – БД клінічних рекомендацій, створених або схвалених Канадською медичною асоціацією
7. **Centre for Evidence-based Medicine at the University of Oxford** – <http://www.cebm.net/> – Оксфордський Центр доказової медицини
8. **Clinical Evidence** – <http://clinicalevidence.bmj.com/x/index.html> – Міжнародна БД систематичних обзорів
9. **Cochrane Collaboration open learning material for reviewers** – <http://www.cochrane-net.org/openlearning> – Відкриті навчальні матеріали Кокранівського Співробітництва
10. **Cochrane Library** – <http://www.thecochranelibrary.com/> – Кокранівська бібліотека
11. **Current Controlled Trials** – <http://www.controlled-trials.com/mrct> – Міжнародна база даних, яка об'єднує реєстри рандомізованих контрольованих досліджень у різних галузях медицини
12. **eGuidelines** – <http://www.eguidelines.co.uk/> – БД рефератів клінічних рекомендацій, протоколів, стандартів і матеріалів з їх створення та впровадження в медичну практику, опублікованих у журналах Guidelines, Guidelines in Practice, Medendum
13. **Embase** – <http://www.embase.com/> – Бібліографічна БД
14. **Evidence-Based Medicine** – <http://ebm.bmj.com/> – БД спеціалізованої інформації
15. **Health Canada** – <http://www.phac-aspc.gc.ca/> – Population and Public Health – БД клінічних рекомендацій Канади
16. **JAMA Evidence** – <http://www.jamaevidence.com/> – Основні інструменти для розуміння і застосування медичної літератури та постановки клінічних діагнозів
17. **Medscape** – <http://www.medscape.com/> – Веб-ресурс для лікарів та інших фахівців у галузі охорони здоров'я
18. **National Guideline Clearinghouse** – <http://www.guidelines.gov/> – Публічний ресурс на основі фактичних даних клінічних рекомендацій
19. **National Institute for Clinical Excellence** – <http://www.nice.org.uk/> – База даних клінічних рекомендацій, створених Національною системою охорони здоров'я Великобританії
20. **PRODIGY (Clinical Guidance)** – <http://prodigy.clarity.co.uk/> – Проект постійно поновлюваних (up-to-date) клінічних рекомендацій на допомогу лікарям загальної практики в прийнятті обґрунтованих рішень

21. **Section on Evidence Based Health Care**, The New York Academy of Medicine – <http://www.nyam.org/fellows-members/eb%20lang=/spanhc> – Центр ресурсів Нью-Йоркської медичної академії
22. **Supercourse Epidemiology, the Internet and Global Health** – <http://www.pitt.edu/~super1> – Інтернет курси з навчання епідеміології та основам доказової медицини
23. **The Cochrane Collaboration** – <http://www.cochrane.org/> – Кокранівське співробітництво
24. **The KT Clearinghouse. The Canadian Institute of Health Research** – <http://ktclearinghouse.ca/cebm> – Центр Доказової медицини Університету Торонто
25. **UpToDate** – <http://www.uptodate.com/> – Частина WoltersKluwerHelth, провідний постачальник інформації та бізнес-аналітики для студентів, фахівців та установ у галузі медицини, догляду за хворими, об'єднання охорони здоров'я та фармації